

Xola e los léons

Títol originau : Xolak badu lehoien berri
© Bernardo Atxaga, 1995

© 2018 Réseau Canopé
(établissement public à caractère administratif)
Téléport 1 @ 4 - BP 80158 - 86961 Futuroscope Cedex
www.reseau-canope.fr
ISBN : 978-2-240-04923-0
Director de publicacion : Jean-Marie Panazol
Empaginacion : Cap'Ôc

Bernardo Atxaga

Xola e los léons

Textes adaptats en occitan lemosin
per Joan-Lois Levêque

Votz : Patrick Ratineaud

Illustracions originalas : Mikel Valverde

Pistas d'acompanhament pedagogic en linha
sus <http://capoc.crdp-aquitaine.fr>

Un jorn, lo sénher Grogò recebet la visita d'un amic que aviá fach un viatge en Africa e que ne'n lebetava de li contar tot çò que aviá vist enlai. L'amic de Grogò parlet tot plen : parlet dau Sodan, dau Zimbabwe, dau Kènia, dau Nigèria ; parlet daus Massais, daus Bantos, daus Zolos, mai dau chap d'una tribú d'Etioipia que se fasiá apelar Abebe-Aba-ba-Abebe. E un còp que aguet parlat de tot aquò, parlet de la forest e daus léons.

— Lo léon es un animau subrebeu, çò-ditz l'amic dau sénher Grgo. Es fòrt, es poderós, es nòble. Quò es lo Rei de la forest. Es capable de véncer qual animau que siá. Es capable de despeçar un chaçaire d'una parpelejada.

Xola, que durmilhava dins un fautuelh, drecet las doas aurelhas per marcar son atencion : quala mena d'animau era queu léon que li retirava tant... ? Ela tanben era fòrta, poderosa, nòbla.

Emai se fuguesse jamai batuda coma degun, ni aguesse jamai vist lo mendre chaçaire, era segura que tot queu monde la cranhián ; era segura que tots los animaús e tots los chaçaïres sabián – òc-ben plan ! – qu'ela los podiá esbrijonar d'una parpelejada.

« 'Laidonc..., Xola remudet la coa en signe de dobtança, si sei coma un léon, perquè Grogó s'entesta a m'apelar chenòta ratiera ? »

Xola era assalhida per quilhs dobtes terribles quante l'amic dau sénher Grogo consideret que sa visita era achabada.

— Mon amic, te vau acompanhar chas tu, çò-ditz lo sénher Grogo. Ai l'envèia d'anar far un torn. Venes, Xola ?

— Non, çò-respondet. Ai pas l'envèia de surtir. Me fau soschar a tot plen de chausas.

Quante fuguet sola, Xola s'aviset que l'amic de Grogo aviá obludat un libre sus son fautuelh e ela estiret lo còu per ne'n legir lo títol. Son cur bombet,

a causa de çò qu'era escrich sus la cuberta dau libre, e çò qu'era escrich, quò era :

Lo léon, Rei de la forest.

Quò era exactament çò que li fasiá mestier per saber si era una chenòta ratiera o un léon. Xola drubiguet lo libre a la prumiera paja, e legiguet çò que legiguet, e çò que legiguet disiá :

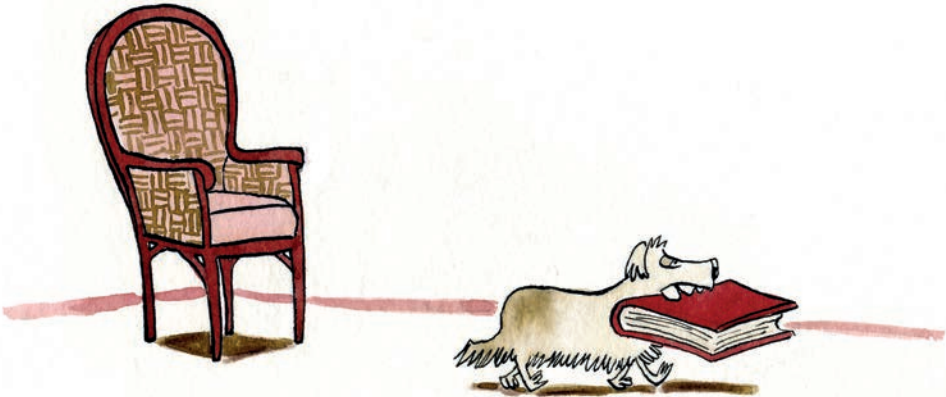
*Lo léon es un animau fòrt, poderós, nòble,
crangut de tots. Es sens contesta lo Rei de
la forest.*

« Adonc, tot lo monde es d'acòrd, penset Xola
en se sovenir de çò qu'aviá dich l'amic de Grogó.
Me fau estudiar queu libre d'a fons », se penset
pueiprès.

Prenguet lo libre e lo portet dins son esconduda,
lai onte gardava sas òssas e sos juguets. Puei se
tornet jaire sus lo fautuelh e l'i demoret jusc'au
tornar dau sénher Grogó.

— Xola, damandet Grogó a pena arribat, as
pas vist un libre trainar emperaquí ? Mon amic
l'obludet en quauqu'un luòc.

— Ai vist ren, çò-respondet.

Lo sénher Grogò insistiguet, que sabiá quantben ela era menteiritz :

— Segura ?

— Los animaus poderós e nòbles coma io menten jamai ! declarat Xola que se sentiá desjà un pauc léona.

A comptar de queu jorn, Xola s'interesset pus gaire a sas permenadas. Disiá que aviá pas l'envèia de tornar far çò qu'aviá totjorn fach e

que aimava mielhs demorar a maison. Lo sénher Grogó enauçava las espanlas e surtiá sole.

— Xola, qué quo es que cosinejas jos ton crane ? li damandet quante s'apercebet que quò fasiá tres jorns que voliá pus surtir.

— Cosinege ren jos ma criniera ! respondet Xola.

Tot parier, cosinejava quauquaren jos son crane, perdon, sa criniera. Darençai, Xola era convençuda – òc-ben plan ! – que era una léona. Quò era pas ela que zo disiá, quò era lo libre :

Quilhs animaus poderós son fenhants tot plen. Passan la bela part de lor temps jaguts au solombrier, si quò es possible, e se levan nonmàs per anar querre de qué minjar.

« Tot s'acòrda, pensava Xola en legir quelas chausas. De mai, se pensava pueiprès, sei totjorn estada una chenòta ratiera estranha. Ma mair me disiá totjorn : « Xola, dirián pas que ses ma filha ! ò, sei fòrça ordenada, e tu, per contra, auriàs pas l'idèia de tornar agalhar las chausas ! »

Aura, tot s'explicava. Podiá pas èsser la filha de sa mair, podiá pas èsser una chenòta ratiera

ordenada. Podiá pas z'èsser, maisei que era pas una chenòta. Era un léon, o una léona, çò que, dins queu cas, era tot parier.

Lo sénher Grogò se rendet viste compte que lo comportament de Xola aviá chamnhat. I aviá pas nonmàs lo refús d'anar se permènar ; i aviá tanben son biais de marchar, lent, mai que mai lent ; sa faïçon de levar la testa, auriatz dich que aviá un còu tòrt ; e sa faïçon de japar, que se podiá pus sonar entau, puei que Xola se contentava d'emetre quauques sons coma si bufava dins un cornet mut.

De tau biais que lo sénher Grogò decidiguèt que i aviá mas una solucion, agir emb fermetat. Qu'ela vouguesse o non, eu la menariá se permenar, eu la forçariá a surtir dins la charriera. Plan de segur ! Mas tot parier ! E qué mai ? N'i aviá ben pro ! Faliá ne'n 'chabar de quelas genhas !

— Xola, nos vam permenar au parc ! E anes pas me dire de non !

— Degun te disset de non ! respondet Xola plena de mòrna. Ìo, vòle 'nar far un torn dins la forest.

— Perqué 'pelas lo parc forest ? vouguet saber Grogò.

— Quò es entau que parlan los membres de ma familha ! Per cas que zo saubriàs pas !

— E ben non, zo sabiá pas, çò-ditz Grogò, estonat.

— E ben zo sabes, aura ! credet Xola en s'endralhar vers la pòrta emb son biais noveu de marchar, lent, mai que mai lent, testa levada, estile còu tòrt, mai tòrt que còu.

A pena arribada dins la forest, perdon, dins lo parc, Xola vouguet verificar si vertadierament tots los animaus la cranhián o non. Viset autorn d'ela,

e – aquí ren, lai un dròlle, tres retirats au canton, e a l'autre canton... a l'autre canton, i aviá de la sauvatgina ! – una tropa de pijons s'amonlava davant una pita vielha que lor gitava de la mija de pan. Avances que Grogo aguesse pogut far qué que siá, Xola s'era desjà foetada sus ilhs coma una furia.

Un momenton après, los pijons s'envolavan espaurits e la pita vielha credava a bela gòrja. En signe de triomfe, Xola bufava dins un cornet mut. Lo sénher Grogo deguet presentar sas excusas a la pita vielha.

— Perdonatz-me dòna, mas sabe pas çò que li arrieba. Es fòrça estranha, de'n darrier. D'aicí aura, jamai se'n era estada presa aus pijons.

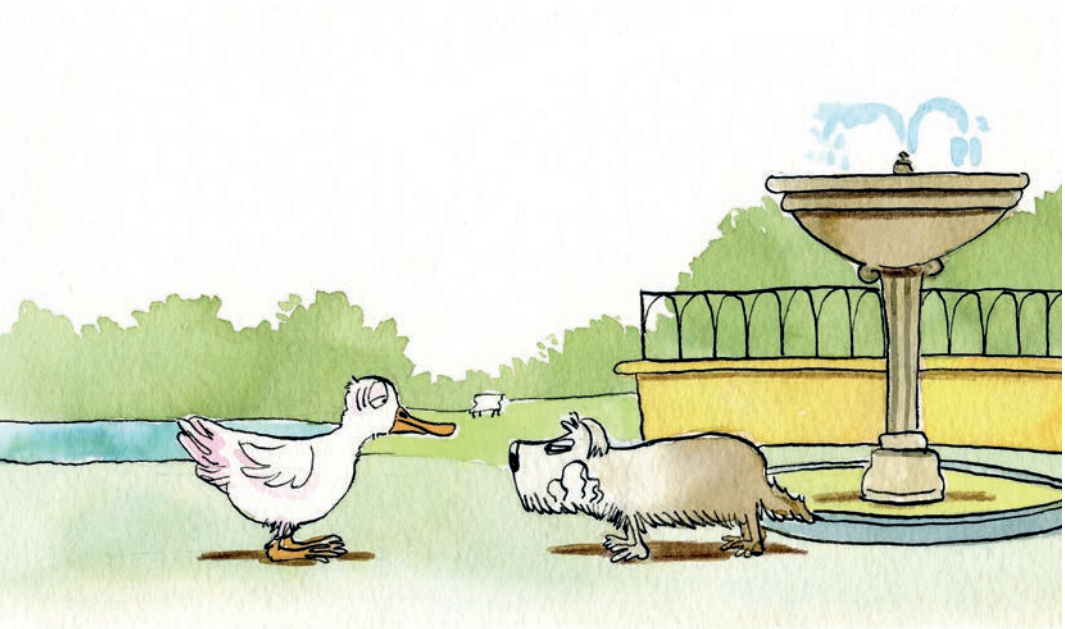
— Una bèstia sauvatja ! credava la pita vielha. Veiquí çò que quò es ! Una bèstia sauvatja !

— Grandmercés dòna ! çò-ditz Xola plan contenta d'ela.

Era vertadierament una sauvatja. Vertadierament, una sauvatja de la forest. E se sentiá tant urosa que fasiá quitament pas cas de las remòstras dau sénher Grogò. Era vertadierament urosa.

E era vertadierament totjorn urosa quante un canard dau parc li reprochet çò que ela veniá de far a la pita vielha e aus pijons.

— Quò es fòrça mau çò que as fach. Lo parc es a tot lo monde, e subretot aus canards, perque sem mai de dos cents si nos amassam tard, perdon, tots.

— Tira-te'n lai, tròç de canard ! respondet Xola emb tot plen d'arrogància. Si que non, te vai esbrijonar d'una parpelejada !

— Te prenes pas per un léon, tot parier ! çò-ditz lo canard emb impertinècia.

— Visa me ! çò-ditz Xola.

— Te vise, acertet lo canard, e çò que vese, quò es que tu ses blancha. De çò que ne'n sabe, i a pas au monde un quite léon de quela color !

Sus quelas paraulas, lo canard s'eslonhet coma ela s'eslonhava dempuei qu'ela aviá legit lo libre sus los léons : testa levada, mieg-còu, mieg-tòrt, e d'un anar mai que mai lent.

Xola l'espriet s'eslonhar roscada per la migrança. Quò era vrai que i aviá pas de léons blancs ?

« Me faudrá espier dins lo libre » se penset.

Malurosament, lo libre confirmet çò que lo canard aviá dich.

Lo pelatge dau léon es blond, parier coma lo fuòc, plan brave.

Veiquí çò que disiá lo libre. Mencionava paguna excepcion.

Xola soschet longtemps. Aparteniá a la familha daus léons, ne'n era segura d'après tots los punts comuns entre ela e ilhs que aviá relevats dins lo libre, mas... perqué aviá chamnat de color ? Queraque i aviá una rason, quò era segur.

« Quò es segur, se penset. Deguí èsser blonda autres còps. Òc, me'n sovene totaura, se penset un pauc pus tard. Quante i'era pita, era blonda. Òc-ben òc, confirmet Xola quauquas oras pus tard. Aura me'n sovene plan, òc, me'n sovene perfiechament. Quante i'aviá quauques mes, era blonda, fòrça blonda. Mon pelatge era de la color dau fuòc, una color plan brava, òc-plan monsur. Tot lo monde me disiá : as un piau plan brave. Çò que se passa, quò es que aviá obludat. Sabe pas perqué ai una meschanta memòria. Veiquí, se disset-ela a la fin. Aura me sovene de tot. I'era blonda, e emb lo temps, sei venguda çò que sei, una léona blancha. La mesma chausa es 'ribada au vesin que, autres còps, aviá los piaus rosseus e totaura los a blancs. »

Après quelas bajadas malaisadas, Xola bombet dins la sala de banhs e se botet a fodinar dins l'armari. Un còp que aguet fodinat tot plen,

tombet sus çò que cerchava : un fiulon emb un
liquide per se ténher los piaus en blond. Xola se lo
voidet sus l'eschina.

Quante Grogò la veguet, ne'n demoret gòrja
badada.

— E ben, Xola ! Qué as fach a ton piau ?

— Li ai tornat sa color d'origina ! respondet Xola sens quitament li adreçar una espiada.

— Sa color d'origina ? Mentre que ses totjorn estada una chenòta blanca !

— M'apeles pas chenòta ! Sei pas una chenòta ! T'enganas completament.

— Mas çò que ses, 'laidonc ? s'escredet Grogò que falissiá pas d'èsser estonat.

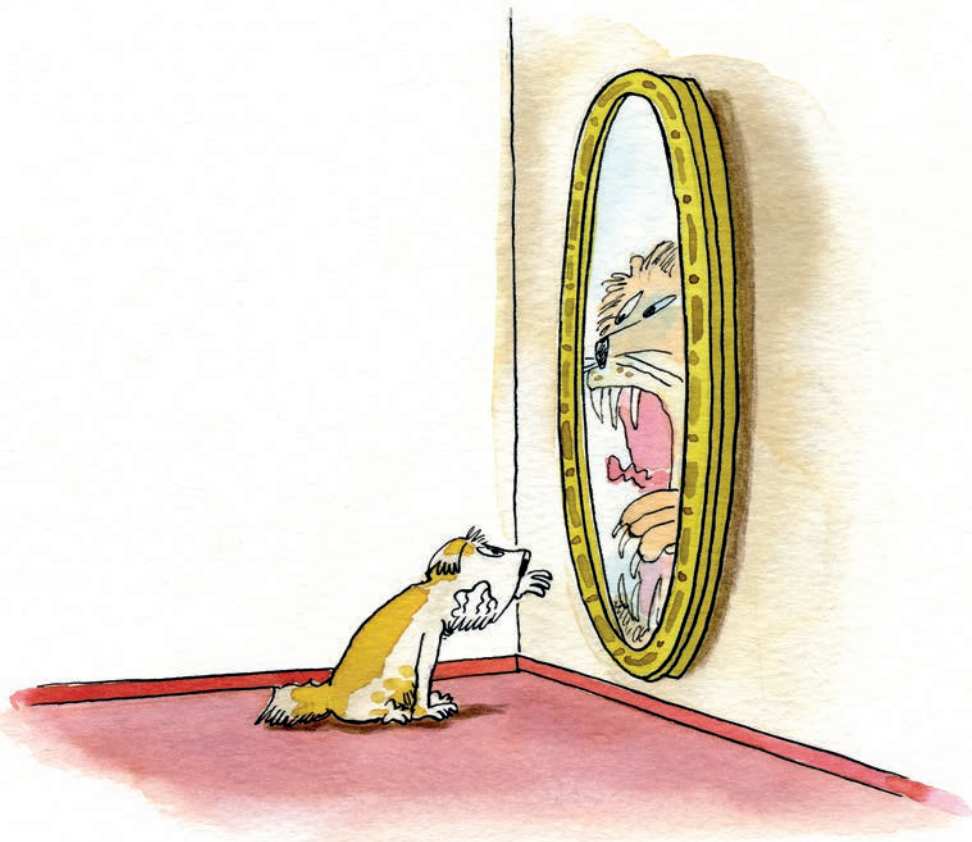
— Apartene a la familha daus léons !

— Daus léons ! Mas los léons viven dins la forest !

— De vrai, quò es d'aquí que io vene.

Sus quelas paraulas, Xola surtiguèt dau salon en marcher lentament, mai que mai lentament. Dins lo

corredor, s'espriet dins lo miralh, prenguet un er de béstia fera e credet :

— Pòde achabar qui que siá d'una parpelejada !

Après quilhs mots faruches, se botet a rugir coma si bufava dins un cornet mut.

Grogo aviá assistit a tota la scena e se migrava tot plen. Qué anava se passar ? Ne'n sabiá ren, mas lo fach era que faliá a tota fòrça eschivar de la menar au parc. Xola era capabla de tot.

« Laissem lo temps decidir », se penset.

E lo temps decidiguet. Veiquí coma las chausas se passeren : Xola aviá contunhat de legir lo libre daus léons, en prener garda de se recordar coma ela era avant qu'un la trompesse e qu'un li faguesse acreire que era una chenòta ratiera.

Achabava lo libre, quante legiguet los mots següents :

Los léons aborissen la captivitat e consideran que recebre lo viure de las mans de l'òme es indigne. Tot léon que se respecta chaça e cercha son viure tot sole.

Xola assentiguet en chapejar mai d'un còp, òc-ben òc, quò era pura vertat, se'n soveniá plan

ben. Se soveniá plan ben que, pitoneta, refusava de tocar l'assieta que li balhava Grogó. Puei, queuquí l'aviá forçada a minjar e s'era acostumada. Veiquí coma tot s'era passat.

« Mas quò es 'chabat ! se disset Xola, fòrça resouguda. Acceptarai ren pus de las mans de l'òme ! »

Quante lo sénher Grogò tornet a maison, ela li faguet conéisser sa decision.

— Vau chaçar, ai fáme.

— As fáme ? çò-ditz Grogò. E ben, espera un pauc, Xola ; te prepare còp-sec ton sopar.

— Qué i a ? damandet Xola en s'arrestar sus lo bassuelh.

— De l'estèc apchat, respondet Grogò.

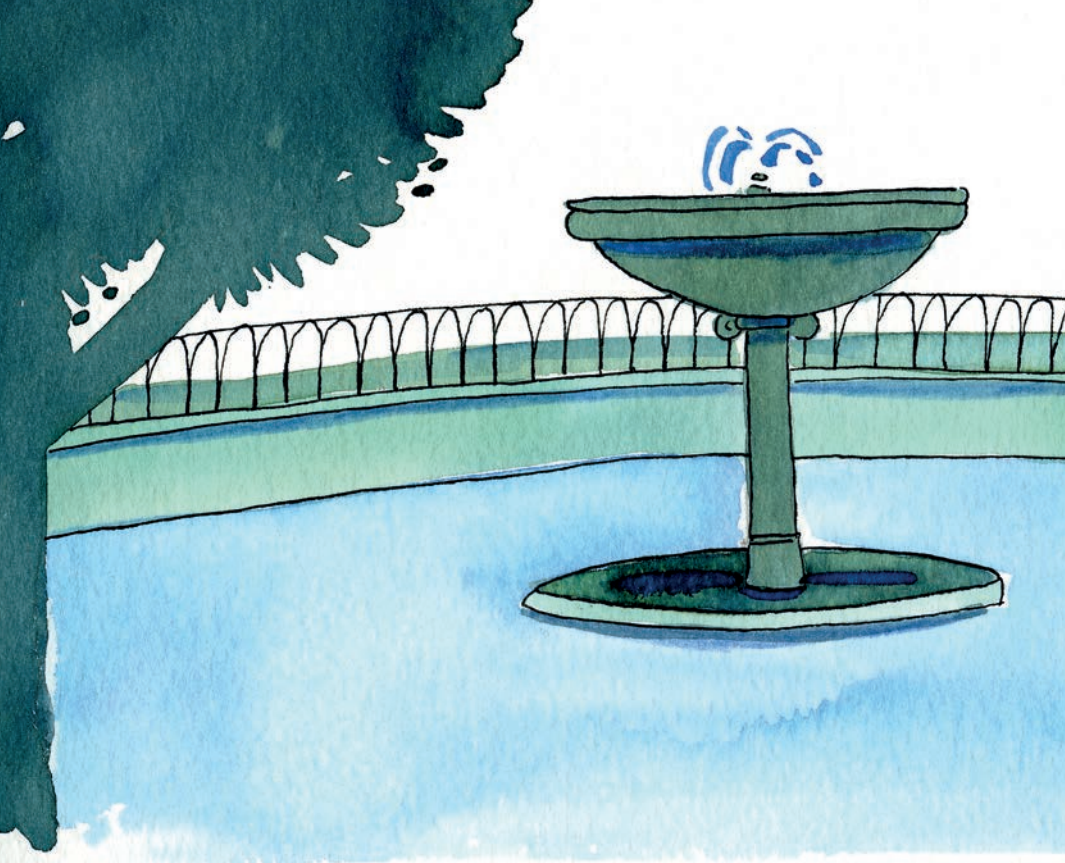
Xola tesiquet, tesiquet tot plen. Li semblava desjà sinar l'estèc apchat e quò li fasiá drubir l'eiseta.

« Me fau pas plejar, pagun léon zo fariá ! » se penset en tot sarrar las dents e en eissaiar d'obludar quela aulor d'estèc apchat ; quela aulor traïdora que se fasiá sentir avant d'existir per tot de bon.

Çò-ditz Xola a la fin finala :

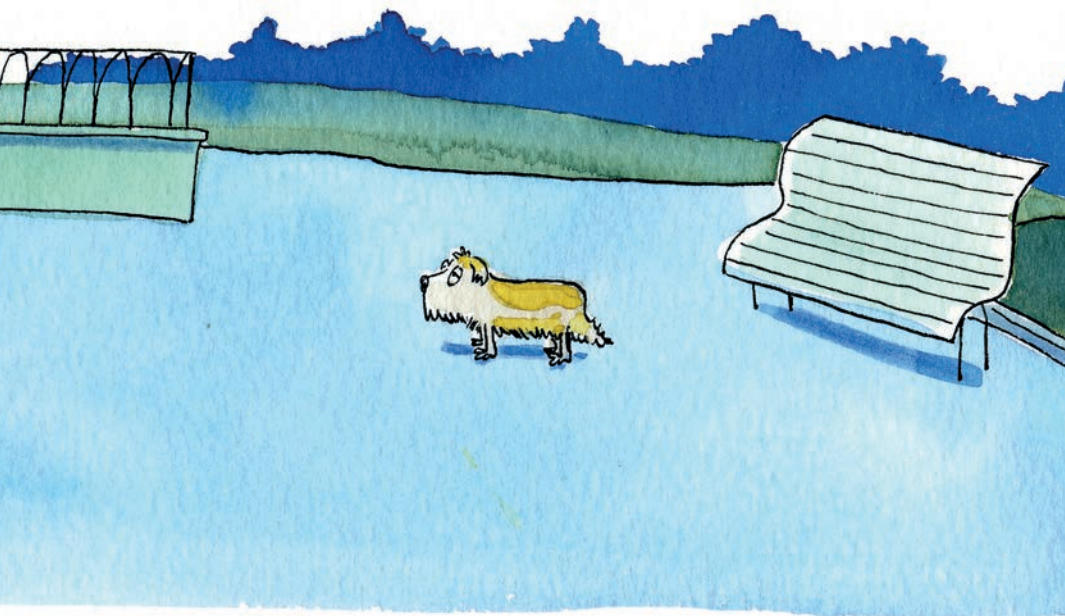

— Ìo considere que recebre lo viure daus òmes es quauquaren de fòrça indigne. Me'n vau a la chaça. Tornarai te veire de temps e d'autre.

Avances que Grogó aguesse agut lo temps de reagir, Xola aviá desjà davalat l'eschalièr. Passat un momenton, s'aprigondiá dins la forest, perdon, dins lo parc que era a dos pas de la maison.

« A la chaça, totaura ! » se disset-ela.

Mas si zo dire era una chausa, zo far ne'n era una outra. Entre dire e far, i a una marja, coma se ditz, e quela marja – per çò qu'es de Xola – pareissíá pro granda. Se vesíá ren dins lo parc. Pas un quite canard, pas una quite pita vielha, pas un quite pijon chaitiu. La nuech aviá fach fugir tot lo monde.

« Coma es deserta, la forest ! » se penset tristament.

A queu moment, son ventre menet un bruch leugier, quauquaren coma grup. Quò fuguet un tot pitit grup, un bruch de ren dau tot, mas fin finala, sufisent per la far migrar. Plan segur : queu bruch li fasiá conéisser que son ventre era voide.

« Í'auriá quite d'anar dins una outra forest », çò-decidiguet a la riba d'un moment. Per dire de vrai, aviá un pauc páur de surtir de quela forest o de queu parc, quau que siá son nom, mas i aviá pas d'outra solucion. Li faliá anar devers l'inconegut.

« De mai, se disset-ela per s'enconortar, donat çò que sei, valent a dire poderosa e fòrta, deve aver páur de ren. »

Rassegurada per quilhs mots, se botet a chaminar dins una avenguda de la vila, entre de las ensenhas luminosas nautas e daus borrihs, entre daus fuòcs e de las veituras endurmidas.

I aviá un brave moment que chaminava quante apercebet un chat.

— Un chat ! çò-credet. Sus l'enemic !

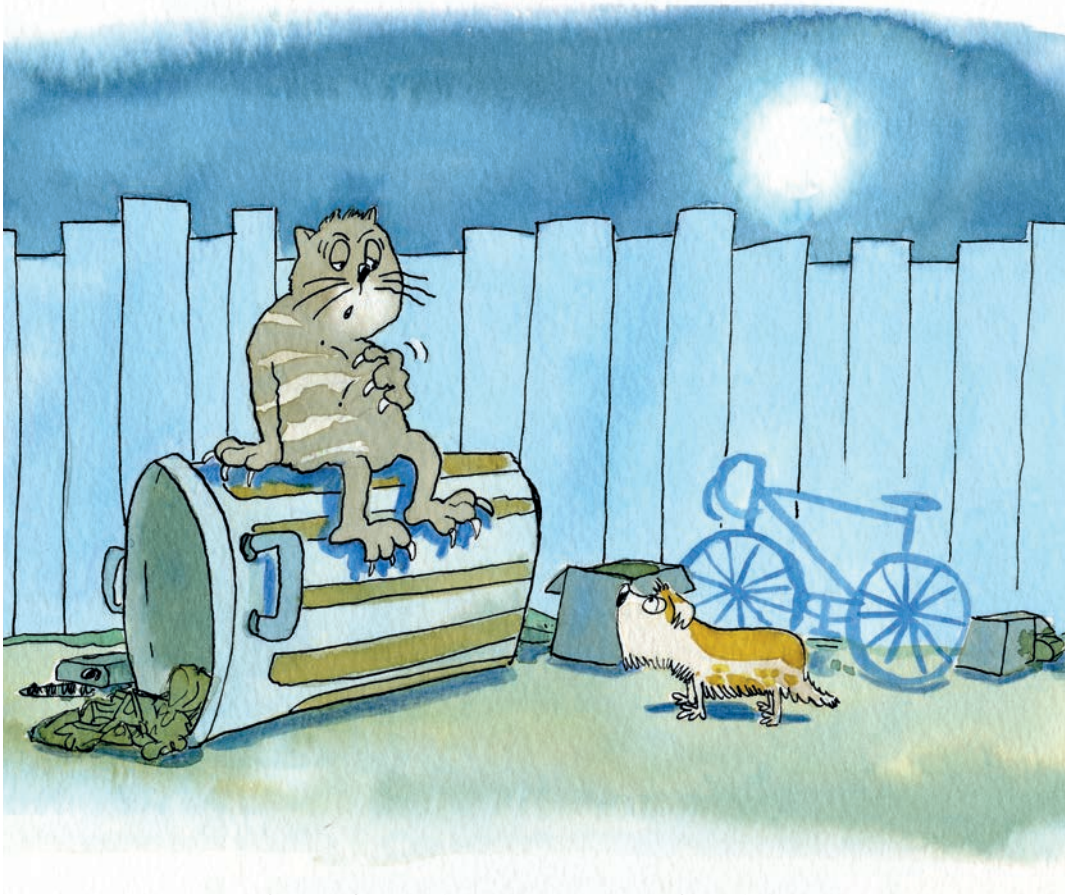
E Xola, en tot far un rugiment coma si bufava dins un cornet, bombet sus sa preda.

Mas se passet quauquaren de fòrça curiós. Queu chat que, de lonh, semblava un chaton era, a rasis, fòrça beu. Queu chat fòrça beu fodinava dins un borrih e boleguet quitament pas quante Xola rugiguet coma si ela bufava dins un cornet a quauques metres de se.

« Per dire de vrai, quò es un chat grandàs, penset Xola sens se resòure a escorcir las distàncias. E coma si quò era pas pro, es estranh. Diriatz qu'es sord. Òc, fau que siá sord. Si que non, se seriá estat enfugit quante auriá auvit mos rugiments. »

De vrai, deviá èsser sord. Non solament s'enfugissiá pas, mas de mai fasiá pagun cas de Xola.

« Espere que es pas avugle, tot parier », se ditz Xola en tot far un sautilhon davant lo chat.

Lo chat, de vrai, era pas avugle. Finiguèt per reagir.

— Veses, pita, li disset, queu borrih es quò meu. 'Laidonc, auriàs quite de t'esvicoar !

Xola s'aprestava a li respondre qu'ela podiá l'esbrijonar d'una parpelejada, mas chausiguèt de se tàiser. De fach, queu beu chat aviá rason :

queu borrih era quò seu. Perqué donc platassar ?
L'armonia entre los animaus era pas chausa
brava ? Entre los chats e los léons, per exemple ?
Òc-ben plan, quò era chausa brava ! De mai,
queu chat era fòrça grand, mai que mai grand.

— Dija-me, finiguet per dire Xola, sabes si i a
una forest dins lo ranvers ?

— Perqué te'n vas pas en Birmania ? respondet
lo chat emb daus marau marau mocandiers.

— E ben, l'i vau 'nar ! Mercés ! çò-ditz Xola en
se'n anar.

Ignorava completament onte se podíá trobar la Birmania sus la carta, mas contunhar de parlar coma queu chat li semblava pas tanpauc un afar de quilhs formidables.

Tot d'un còp, son ventre faguet grup, grrup, un pauc mai fòrt que lo prumier còp.

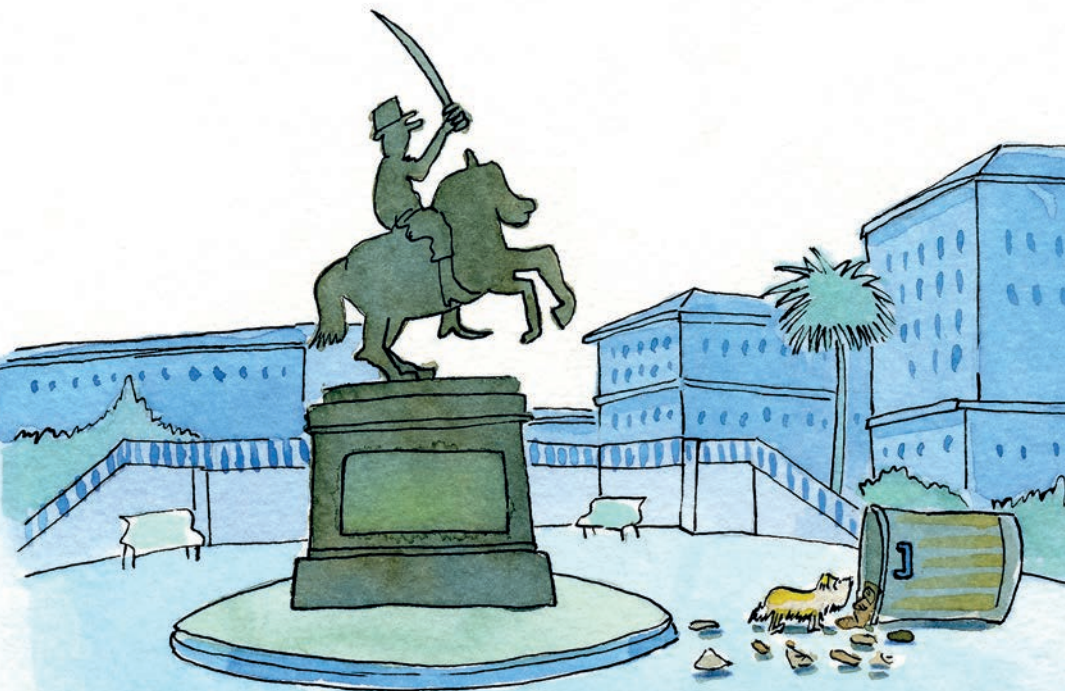
Xola reaguet.

— Me compòrte pas coma un léon vertadier !
Per dire de vrai, ai lo ventre voide, fòrça voide, e
fau ren per trobar de qué minjar.

Son ventre li donet rason emb un long bruch :
grrruuuup.

En segre son chaminon, Xola arribet sus
una plaça. Era deserta, i aviá ni chats, ni pitas
vielhas, ni pijons, i aviá ren. Per tot dire, i aviá ben
quauquaren : un borrhil a meitat desvirat.

— Me'n vau veire si i a de las sòbras.

Córrer après de las sòbras li semblava gaire convenir a-d'un membre de la familha daus léons. Lo libre disiá ren sus aquò, disiá pas que los léons minjavan quela sòrta de chausas. Segur, disiá pas lo contrari tanpauc. De mai, son ventre brundissiá de mai en mai.

— Ai una fáme de las belas ! çò-s'escredet quante se trobet davant lo borrhilh.

Mas lo borrhilh pudissiá fòrt. Empestava lo tabat, las flors passadas e obludadas.

— Pas possible de minjar qué que siá de çò que i a quí-dedins ! Quò passa mas fòrças ! finiguet per credar Xola.

Lo purar l'i veniá presque. Non, podiá pas endurar quelas odors. E lo pieg era que li remembravan, per contraste, la de l'estèc apchat plan cuech e plan salat, de l'estèc apchat plan grilhat, de l'estèc apchat boirat emb de las pitas òssas, de l'estèc apchat copinhat copinhat. Quò li fasiá drubir l'eiseta.

Xola s'assetet sus un banc de la plaça, puei se botet a soschar e son ventre faguet lo grup grup abituau.

« Per dire de vrai, sei pas tan poderosa coma quò » se disset emb umilitat. Sei pas plan fòrta tanpauc, nimai plan nòbla, çò-disset de mai. Per dire de vrai, sei tota pita e fòrça menteiritz. »

Son ventre faguet tres gruup de reng.

« Fau veire coma ai fáme ! Sei una menteiritz, quò es segur. Me sovene pas d'èsser estada blonda. Jamai sei estada blonda. Sei totjorn estada blancha. Sabe pas perqué me conte de las mentidas. »

A queu moment, son ventre s'olhet de bruchs. Quò era pas mai quilhs grup isolats, mas un bombardament : grup, platsh, sshiip, grrummm, grommm. Xola compreguet que ne'n podiá pas endurar mai. Aviset la plaça deserta, aviset lo borrih solitari, aviset las estelas solitàrias, e s'escredet :

— Sei pas una léona ! Sei una chenòta ratiera !
Au diable los léons !

Xola se botet a córrer coma un leberon,
traverset la plaça, tornet montar l'avenguda,
s'aprigondiguet dins la forest, perdon, dins lo parc,
montet l'eschalier de chas ela e gratet la pòrta de
Grogo de sas pautas.

— E ben, veiquí nòstra léona ! çò-ditz Grogo
en risolar d'un biais mocandier.

— Ì aguet una error ! çò-ditz Xola per s'excusar.
E ben ? Tu benleu, t'enganas jamai ?

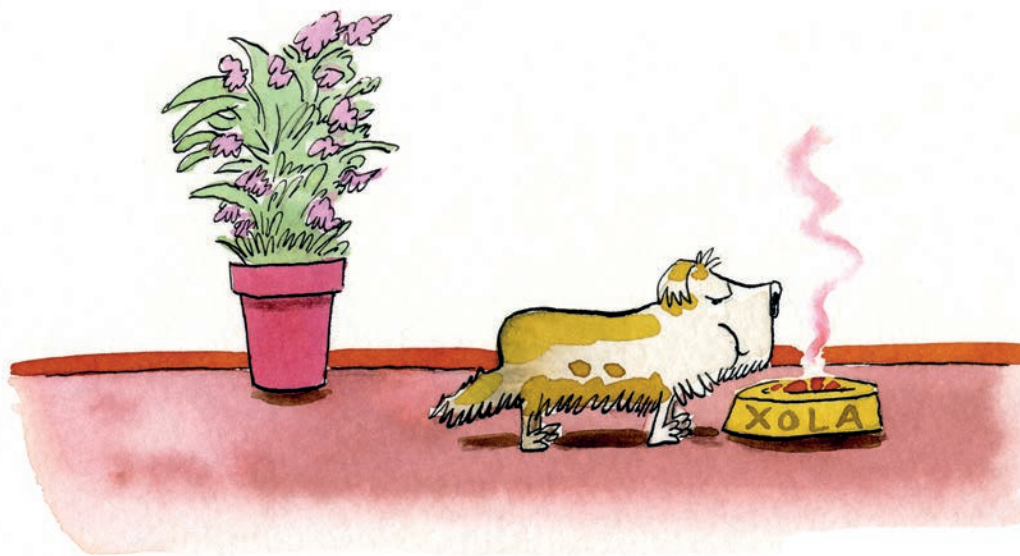
— Segur que m'engane, çò-ditz Grogo.

— Quò es vrai, t'enganas plan sovent. Ìo, per
contra, plan rament. E òc, quò es la vita !

— Xola, aimariá que cesses un jorn d'èsser insolenta mai arroganta !

Lo sénher Grogo credava e se lamentava, mas Xola podiá pas l'auvir. Era anada a la cosina onte minjava a belas dents l'estèc apchat que li era estat preparat quauquas oras emperavant, dau temps que aparteniá enquera a la fòrça nòbla e fòrça poderosa familha daus léons.

Votz

Occitan lemosin :
Patrick Ratineaud

Occitan lengadocian :
Roland Pécout